

Razvitak hrvatskih otoka

KORČULA - NAJNASELJENIJI OTOK U JADRANSKOM MORU (II. dio)

OTOČKA NASELJA

Otok Korčula pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a podijeljen je na pet jedinica lokalne samouprave: grad Korčulu i općine Lumbardu, Smokvicu, Blato i Vela Luku. Grad Korčula prostorno je najveća i sa 6240 stanovnika (prema popisu iz 1991.) najbrojnija lokalna jedinica. U nju su uz grad Korčulu uključena naselja Žrnovo, Pupnat, Račišće i Čara.

Korčula je grad i luka na sjeveroistočnoj obali istoimenog otoka sa 3232 stanovnika. Smještena je na malom poluotoku, a uska prevlaka na jugu vjerojatno je nasuta na prijelazu u srednji vijek. To je tradicionalno najjače administrativno, kulturno-prosvjetno i gospodarsko otočko središte, ali je slabljenjem gospodarske moći izgubio dobar dio svojih atributa. No to je i danas glavno turističko i brodarsko te kulturno i prosvjetno središte za stanovnike otočkih naselja i naselja na obližnjem poluotoku Pelješcu.

Grad je smješten u blizini Pelješca i brojnih otoka i otočića. Zbog izuzet-

KORČULA - THE MOST DENSELY POPULATED ISLAND ON THE ADRIATIC SEA (PART II)

Korčula is divided into five local government units. The largest unit is formed of the town of Korčula and the smaller towns of Račišće, Žrnovo, Pupnat and Čara. The old urban core of the town of Korčula is situated on a small peninsula. It features a very interesting street pattern, quite similar to a fish bone. This portion of the town abounds in valuable sacral, public and residential buildings which form part of the island's architectural heritage. Smaller districts are Lumbarda and Smokvica, while the biggest and economically most significant ones are Blato and Vela Luka on the west side of the island. The agriculture used to be the principal pursuit of the inhabitants, but today chief industries are tourism, shipbuilding, fish processing, navigation, textile and metal-processing. Korčula is burdened with the problem of inadequate transport links with the mainland while also facing other difficulties such as an unfinished water supply system, waste water evacuation, and inadequate waste disposal sites.

no povoljnog smještaja, s kojega je moguće potpuno kontrolirati plovidbu Korčulanskim i Pelješkim kanalom, smatralo se da je na tom mjestu još u antici postojalo naselje. No za to nema materijalnih dokaza. Prvi pisani podatak o postojanju utvrđenoga srednjovjekovnoga grada na otoku Korčuli donosi bizantski car i putopisac Konstantin Porfirogenet u

10. stoljeću, ali ne navodi gdje je taj grad bio smješten.

Ipak iz ostataka dijelova starih zidova i kamenih ukrasa, a posebno arhivskih isprava, neosporno je da je u 13. stoljeću na sadašnjem mjestu postojao grad opasan zidinama. No grad je bio mnogo skromniji od onoga koji se obnavlja odnosno gradi

Zemljovid otoka Korčule

Tloris grada Korčule

početkom 15. stoljeća. U vrijeme obnove grada snažno se razvilo korčulansko kamenoklesarstvo, potaknuto potrebama Dubrovnika za kvalitetnim i obrađenim kamenom. Rađeći s dubrovačkim majstorima Korčulani su dobro izučili zanat i vrlo brzo dostigli, pa i nadmašili, svoje učitelje. S vremenom kamenom s Vrnika i susjednih otočića opskrbljuju uz Dubrovnik Hvar, Zadar, Kotor i sl., a narudžbe stižu i iz gradova s druge strane Jadrana. Gospodarski procvat potiče gradnju dvokatnih i trokatnih stambenih kuća s gotičkim pročeljima i majstorski klesanim portalima, vijencima, grbovima, konzolama i balkonima s kićenim balustradama. Korčula se postupno od skromnog naselja preobrazila u

raskošan grad prepoznatljivih stilskih oznaka. Stambenu je izgradnju pratila i javna pa je izgrađena nova katedrala, brojne manje crkve i nove gradske zidine s kulama.

I u 16. stoljeću grad se dodatno ukrašava. Nove zgrade dobivaju renesansna pročelja, popločavaju se trgovi i ulice te postavljaju kićeni grbovi i ukrasni stupovi. U 17. i 18. stoljeću slabi gospodarska moć Venecije, a smanjuje se i korčulanska graditeljska i kamenarska djelatnost. Ali u to se vrijeme grade kuće i ljetnikovci u Borgu, naselju uz gradske zidine u kojem je nekada iz obrambenih razloga izgradnja bila zabranjena. Borgo se znatno proširuje pa ubrzo postaje središtem gradskoga društvenoga i javnog života. Tu se trgovalo i bile su smještene najvažnije obrtničke djelatnosti, posebno snažna brodogradnja.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća slabi brodogradnja i kamenoklesarstvo, a postupno se razvija turizam. Tada se gradi nekoliko manjih hotela i ljetnikovaca, a prvi je hotel otvoren 1912. godine. Nakon Drugoga svjetskog rata osniva se industrijsko brodogradilište i grade nova stambena naselja na istočnim i zapadnim padinama iznad obale, a potom i no-

vi hoteli, javne zgrade, nova obala, ceste i marina. Istodobno se uređuju stare zgrade u gradskoj jezgri ne samo za stanovanje, već i za smještaj muzeja i zbirki.

Najveća spomenička vrijednost Korčule jest zaštićena stara gradska jezgra kao osebujna urbanistička cjelina. Tlocrt ulica prilagođen je prirodnom obliku terena i glavna se ulica pruža u smjeru sjever-jug, a na najvišem dijelu, u sredini poluotoka, smješten je oveći trg. Ostale međusobno usporedne ulice izviru okomito iz glavne, spuštajući se prema zapadnoj odnosno istočnoj obali. Dobiivena je tako originalna mreža ulica koja podsjeća na riblju kost.

Na glavnome gradskom trgu nalazi se katedrala Sv. Marka izgrađena na mjestu manje i starije crkve. Među prvim graditeljima bio je Bonino iz Milana (koji je izgradio glavni portal), a od brojnih domaćih graditelja najslavniji je Marko, istaknut član poznate korčulanske klesarske radionice Andrijić. On je krajem 15. st. izradio lanternu zvonika, ukrase pročelja i monumentalni ciborij s figurama Navještenja. Na glavnom oltaru nalazi se slika sv. Marka u društvu sa sv. Bartolomejom i sv. Jerolimom mladog Tintoreta iz

Pogled na Korčulu iz zraka

Korčula snimljena sa zapada

1550. godine, a na oltaru u južnoj apsidi slika Leandra Basana koja prikazuje Sv. Trojstvo. U 16. stoljeću uz sjeverni brod dograđena je velika zavjetna kapelica Sv. Roka, a u 20. stoljeću uređena je krstionica u prizemlju zvonika s djelima Meštrovića, Kršinića i Kerdića. U južnom brodu crkve, kraj topovskih kugla i helebarda iz turske opsade (to su isti oni koji su poharali Hvar) nalazi se ikona *Gospa od Otoka* iz franjevačkog samostana na Badiji. Predaja upravo toj čudotvornoj ikoni i iznenađnom velikom nevremenu pripisuje sretnu obranu grada.

Nasuprot katedrali je napuštena palača Arneri, građena u stilu kićene gotike. Do nje je renesansna palača Gabrielis u kojoj od 1957. djeluje Gradski muzej s eksponatima vezanim uz korčulansku brodogradnju, brodarstvo i kamenoklesarstvo s galerijom korčulanskih umjetnika. Uz katedralu je bivša biskupska palača u kojoj je smještena bogata Opatska riznica (osnovana 1954.) s liturgijskim posuđem i ruhom i poliptihom Blaža Jurjeva Trogirana.

Drugi mali trg nalazi se do glavnih gradskih vrata uz južne obrambene zidine. Tu se nalazi vijećnica (u kojoj je i danas smješteno Gradsko poglavarstvo) uz koju je kapelica Gospe od snijega, a u blizini je bio fontik (žitnica) i knežev dvor. Istočno uz gradske zidine smještena je crkva Svih svetih koja na oltaru ima baroknu drvenu skulpturu, rad aus-

trijskog umjetnika Rafaela Donnera, a na zidu je još jedan poliptih Blaža Trogirana. Uz crkvu je u prostorijama bratovštine Svih svetih (osnovanoj 1301. godine) izložba proce-

sijskih rekvizita i zbirke ikona. U starom gradu ima još cijeli niz crkava od kojih su najstarije i najpoznatije crkva Sv. Petra i crkva Sv. Mihočila, a od javnih zgrada ističe se gradska loža podignuta 1548. na zapadnoj obali.

U gradskoj jezgri ima oko 250 stambenih kuća. One su nanizane u uskim uličicama i redovito imaju samo ulično pročelje, osim na uglovima ulica i trgova, a uz začelni zid je prostor kanižele (kanalizacije). Gotovo sve imaju prizemlje, dva kata i potkrovlje. U prizemlju su bile smještene trgovine u glavnoj ulici i obrtničke radionice i skladišta u ostalim ulicama. Gornji katovi su stambeni,

Crkva Sv. Marka

Triptih Blaža Jurjeva Trogirana u crkvi Svih svetih

često ukrašeni balkonima ili velikim prozorima. U potkrovlju su bile kuhinje. Ispod svake zgrade nalaze se u kamenu izdubljene cisterne za skupljanje kišnice. Danas su na žalost mnoge od tih kuća dotrajale i oronule, a ima i zapuštenih ruševina. Osim palača na glavnom gradskom trgu ističu se još velika palača Arneri, palače Ismaelis i Španić te kasnogotička građevina s kulom koja se po legendi pripisuje svjetskom putniku i moreplovcu Marku Polu.

Grad je utvrde dobio još u 13. stoljeću, što se izričito spominje u uvodnoj pjesmi slavnog Statuta. Kasnije je Venecija brižljivo gradila, popravljala i učvršćivala sve zidine i kule. No interes za održavanje prestaje u 17. stoljeću nestankom opasnosti za to granično područje Mletačke Republike. Zidine polako propadaju pa su u 19. stoljeću potpuno urušene. Stoga ih austrijska uprava predaje korčulanskoj općini koja raspisuje dražbu za njihovo uklanjanje. Tada su srušene dvije kule i pojas zidina na sjeveroistoku te dio zapadnih zidina. Sačuvan je samo dio južnog obrambenog zida i osam kula. Najdojmljivije su mala i velika kneževa kula na jugozapadu, poluvaljkaste kule Kanavelić (Bokar) i Zakerjan (Berim), koje se pripisuju graditeljskoj radionici Andrijić, i kula nazvana Veliki Revelin do koje se uspinje kameno stubište (most) izgrađeno

1863. godine, na mjestu prijašnjega drvenoga pokretnog mosta.

Slikovita Korčula nad kojom se nadvio najviši pelješki vrh Sv. Ilija (961 m), svojim savršeno pravilnim izgledom srednjovjekovnoga primorskoga grada-utvrde oduvijek zadivljuje brojne posjetitelje i turiste. Njezinu ljepotu nadopunjuju brojne zanimljive zgrade i izvan gradske jezgre. Posebno privlače osmerostrana neoklasicistička crkva Sv. Justine (iz 19. stoljeća) i crkva Sv. Antuna na brežuljku zvanom Glavica, do koje vodi visoko kameno stubište sa zaštićenom alejom čempresa. Ipak od sakralnih je objekata najzanimljiviji dominikanski samostan s crk-

gleske uprave podignuta je 1815. godine kula zvana Forteca, a od stambenih se zgrada ističu obiteljska kuća Kraljević, Bakarić, opjevana kuća sa tri sulara, i ljetnikovac obitelji Španjić.

Naselje **Žrnovo** spominje se još u ranom srednjem vijeku, a smješteno je u unutrašnjosti otoka, 4 km jugozapadno od Korčule. To je uz Korčulu sa 1267 stanovnika najveće naselje na širem gradskom području. Žrnovo se sastoji od četiri odvojena zaselka: Prvo Selo, Kampuš, Postrana i Brdo. Uz stare kamene kuće s popločenim dvorištima i kamene staje u suhozidu, sačuvani su i kašteli korčulanskih plemića.

Crkva u crkvi u Žrnovu

vom Sv. Nikole. Samostan je izgrađen 1506., ali su ga tijekom opsade Turci opljačkali i spalili pa je obnovljen početkom 17. stoljeća. To je strogo zatvorena građevina čvrstih zidova smještena neposredno uz obalu. U crkvi je barokni oltar sv. Nikole i oltarna slika *Mučeništvo sv. Petra opata*, kopija istovjetne u požaru tijekom 19. stoljeća spaljene Tizianove slike iz venecijanske crkve S. Giovanni e Paolo. Samostan posjeduje i vrijednu zbirku umjetnina. Na brežuljku iznad grada za en-

Podalje od središta naselja i ceste na stjenovitoj uzvisini nalazi se župna crkva Sv. Martina iz 14. stoljeća koja je u novije vrijeme pregrađena. U zaseoku Postrana na padini brežuljka je crkva Sv. Roka s popločenim trgom na kojem se tradicionalno održava mačevalačka igra *Moštra*. Udaljeno od naselja je i groblje s crkvom Sv. Vida iz 13. stoljeća, a u mjestu je još nekoliko manjih kapele, od kojih je jedna crkva u crkvi, baš kao u Velom Drveniku. Naime oko male crkvice počela se graditi

mного veća koja međutim nikada nije dovršena.

Stanovnici Žrnova su se u prošlosti bavili poljoprivredom (vinogradarstvo, maslinarstvo, povrtlarstvo) i kamenoklesarstvom. Danas su mnogi zaposleni u građevinarstvu i u turizmu. Mnoge obitelji iz Brda i Prvog Sela podigle su kamene kuće i vile za iznajmljivanje na sjevernoj obali otoka u uvalama Vrbovica, Banja i Medvidnjak. Mještani Postrane i Kampuša imaju svoje posjede i kuće u uvalama na južnoj obali otoka kao što su Orlanduša, Rasohatica i Pavja luka do kojih se stiže pješice ili terenskim vozilom.

Pupnat je naselje u unutrašnjem istočnom dijelu otoka, 13 km zapadno od Korčule. Ovo malo i skromno naselje sa 488 stanovnika ugnijezdilo se među brdima na rubu male doline. Stanovnici su bili poljoprivrednici i stočari, što je i danas jedan od glavnih izvora privredivanja, premda mnogi rade u građevinarstvu i turizmu. U sredini mjesta je trobrodna crkva Gospe od sniga iz 17. stoljeća te grobljanska crkva Sv. Jurja iz 15. stoljeća. U blizini Pupnata je najviši otočki vrh Klupca (568 m), a na sjevernoj je strani luka Kneža koja pripada pupnatskim obiteljima s brojnim novim kućama. Uz istoimeni rt i otočić Vela Kneža, gdje je Pelješki kanal širok jedva 1270 m, predlaže se izgradnja mosta koji bi Korčulu spojio s kopnom. Na južnoj obali u blizini Pupnata nalaze se najljepše korčulanske uvale s prekrasnim plažama i gustom vegetacijom: Bačva, Smokva, Pupnatska luka i Ripna.

Čara je jedno od najstarijih otočkih mjesta kojemu je i naziv (Kzarra) predslavenskog podrijetla. To je tipično vinogradarsko naselje u središnjem dijelu otoka, 25 km udaljeno od Korčule na zapadu i 4 km od Smokvice na istoku te smješteno na južnoj padini brda Kočac i rubu plodnoga Čarskog polja. Tradicio-

Zaštićeni čempres u Čari

nalna gospodarska grana jest poljoprivreda, posebno uzgoj kvalitetnog grožđa pošip od kojega se u vinarskom podrumu proizvodi istoimeno vino, jedno od prvih zaštićenih vina u Hrvatskoj.

Iz 14. stoljeća potječe crkva Gospe od Čarskoga polja, koja je kasnije nadograđivana. Na glavnom oltaru nalazi se sedam gotičkih reljefa iz Engleske od alabastera. Ta je crkva središnje mjesto otočkog hodočašća na dan sv. Jakova, zaštitnika Čare

(25. srpnja) i Malu Gospu (8. rujna). Župna crkva Sv. Petra u središtu mjesta spominje se već u 15. stoljeću, u više je navrata pregrađena, a zvonik joj je dovršen u 20. stoljeću. Uz zlatni gotički kalež u crkvi se nalazi i oltarna slika venecijanskog renesansnog slikara Jacoba Bassana.

Stanovništvo se uz poljoprivredu bavi i turizmom. U obližnjoj južnoj uvali Zavalatici (udaljenoj 2 km) niz je obiteljskih suvremeno opremljenih pansiona izgrađenih uza samu obalu.

Uz grad je jedino naselje na moru u sastavu grada Korčule **Račišće**, smješteno na sjevernoj obali, 12 km zapadno od grada. Doduše na potezu između Korčule i Račišća ima dosta izgrađenih naselja, ali se njihovi stanovnici još svrstavaju u matična naselja. Račišće je smješteno u većoj zaštićenoj uvali, a utemeljeno je u 17. stoljeću nakon Kandijskog rata i naseljeno izbjeglicama pred Turcima iz Makarskog primorja te oko 1730. godine iz južne Hercegovine. Tako i Korčula poput ostalih velikih srednjodalmatinskih otoka Brača i Hvara ima oaze čistoga štokavskog govora naseljene s kopna. Korčulani su inače čisti čakavci, iako umjesto ča ili ca ipak govore što.

Račišća

Crkva Bogorodice izgrađena je 1682. godine, a župna crkva Sv. Nikole krajem 19. stoljeća. U prošlosti su se stanovnici Račišća bavili ribarstvom, stočarstvom poljoprivredom i pomorstvom, a do početka 20. stoljeća imali su veći broj brodova na jedra. I danas su Račišćani pretežno zaposleni kao pomorci.

O stanju gospodarstva i infrastrukturnim planovima grada Korčule razgovarali smo s gradonačelnikom dr. Antom Lakićem. Najveći je gospodarski problem potpuna propast nekad slavne brodogradnje, zapravo stečaj *Inkobroda*, po broju zaposlenih najveće tvrtke na području grada. Stečajni postupak traje već dvije godine, a zbog te sporosti nemoguće je predvidjeti sudbinu njegovih 350 radnika, sada zbrinutih na Zavodu za zapošljavanje. Zagrebačka je *Montmontaža* pokušala oživjeti proizvodnju, ali je u tome doživjela fijasko. Za trajno rješenje očekuje se stav Vlade i vjerojatna rasprodaja nekretnina i ostale imovine.

Gospodarstvo očekuje privatizacija sprovedena tek u Domu zdravlja i to na primarnoj zaštiti. Privatizacija očekuje Hotelsko turističko poduzeće (HTP) koje je u cijelosti u državnom vlasništvu, a sličan je slučaj i s trgovačkim poduzećem *Gradina*. Od

ostalim tvrtki bez većih problema posluju *Mediteranska plovidba*, koja se bavi prijevozom tereta na Sredozemlju, i ACY marina u Korčuli (s 220 vezova u moru i 100 na kopnu) koja djeluje desetak godina i upravo ističe europsku plavu zastavu. Pomalo sumorno stanje korčulanskoga gospodarstva i gradskog proračuna vjerojatno će se ponešto popraviti nakon ovogodišnje turističke sezone. Inače, nastavio je dr. Lakić, pokrenuli su ideju da se na otoku Badiji uredi ljetni športsko-rekreacijski centar poput Bjelolasice. No o tome se moraju međusobno dogovoriti crkva i država, posebno oko vlasničkih odnosa. Također su zatražili povrat imovine od bivšega Ferijalnog saveza iz Slavenskog Broda, jer bi na tom prostoru izgradili športski centar s dvoranom.

U nastavku nam je gradonačelnik Korčule precizno nanizao probleme podijeljene u one koji se odnose na cijeli otok i one što vrijede samo za grad Korčulu. Najvažniji otočki problem je sanacija ceste preko Pelješca, za što je i odobren novac ali radovi kasne. Tu je također važno uvođenje noćnih trajektnih linija (2,5 nautičkih milja) između trajektnog pristaništa Dominče i Orebića. Zimi posljednji trajekt vozi u 20,30

Kopnena gradska vrata i kameno stubište u Korčuli

sati, a ljeti u 22 sata. To značajno povećava putne troškove i ograničava putnike i gospodarstvo te bi bile nužne makar dvije noćne linije. Također bi trebalo izgraditi još jedan vez na pristaništu Dominče za trajektnu vezu s Drvenikom u Podbiokovlju. Veliki je problem vodoopskrba, zapravo dovršavanje vodoopskrbnog sustava Neretva-Pelješac-Korčula-Lastovo (NPKL). Taj je sustav stigao s Pelješca na Korčulu, ali se nije spojio s vodovodnim sustavom zapadnog dijela otoka, a niti s unaprijed položenim podmorskim cjevovodom za Lastovo. Navodno za cjelovito rješenje opskrbe Korčule, Lastova i Mljeta treba uložiti 130 milijuna kn. Problem otočke vodoopskrbe kompliciraju nedovoljni kapaciteti cjevovoda na Pelješcu i loša kvaliteta vode s mnogo kalcija i sulfata. Na području grada Korčule najteža je situacija u Čari i Zavalatici gdje se voda dovodi cisternama, a za poboljšanje opskrbe trebalo bi izgraditi vodospreme u Žrnovu i Račišću.

Od ostalih otočkih problema dr. Lakić je istaknuo pronalaženje lokacije za središnje otočko odlagalište komunalnog otpada te saniranje dosadašnjeg odlagališta na Kokojevici. Na

Vela i mala kneževa kula u Korčuli

kraju je istaknuo želju svih otočnih općina da se vinogradi i masline s poticajima izjednače s pšenicom i kukuruzom te poželio da se što prije kod Smokvice izgradi zračna luka.

Od gradskih problema istaknuo je rekonstrukciju bivše vojarne i izgradnju nove srednje škole za što već dugo postoje planovi, ali radovi kasne. Postoji i problem s rekonstrukcijom istočne gradske rive za pristajanje brodova *Jadrolinije*. Na izrađeni idejni projekt primjedbe imaju konzervatori. Nužno je saniranje ceste između Korčule i Račišća te Čare i Zavalatice, saniranje uspona na postojećim poljskim putovima i probijanje protupožarnih putova. Kasni i izgradnja predviđenog heliodroma. Stari dio grada Korčule ima određena rješenja odvodnje otpadnih voda, no kako je to nedovoljno,

Dominikanski samostan u Korčuli

izrađen je projekt odvodnje otpadnih voda za cijelo gradsko naselje. U Domu zdravlja gradi se odjel za hemodijalizu, ali je gradonačelnik (koji je inače liječnik) nezadovoljan što se nisu uspjeli izboriti da uz taj odjel Ministarstvo zdravstva izgradi polivalentni izvanbolnički stacionar. Općina **Lumbarda** najmlađa je i po broju stanovnika (1102) najmanja korčulanska općina. To je inače naselje i luka na krajnjem istočnom

dijelu otoka, između uvala Pržine i Bilin žala, 6 km jugoistočno od grada Korčule. Uz naselje se pruža Lumbardsko polje, pokriveno crvenkastim i žućkastim pleistocenskim pijeskom, na kojem dobro uspijeva vinova loza. To je kolijevka grka, vinske sorte koju dio stručnjaka drži autohtonom dalmatinskom sortom, dok drugi po imenu zaključuju da je u antici stigla iz Grčke. Glavne su gospodarske djelatnosti poljodjelstvo, ribarstvo, prerada kamena i turizam. U Lumbardi se ističe srednjovjekovna crkva Sv. Roka (dograđena u 19. stoljeću), nekoliko ljetnikovaca korčulanskih patricija i rodne kuće kipara Frana Kršinića i Ivana Lozice.

Na brežuljku Koludrt uz ruševine benediktinskog samostana i srednjovjekovne crkve Sv. Ivana nađeno je

čajno staro isejsko naselje. Uz tragove grčke kulture pronađena je rimska *villa rustica* na predjelu Knežine te tragovi rimskih građevina u Lumbardskom polju. U nedavnima istraživanjima pronađeno je mnogo rimskih ostataka pa općina Lumbarda otkupljuje i zamjenjuje to zemljište kako bi se formirala posebna zona za prikazivanje arheoloških nalaza.

U Lumbardi smo razgovarali s načelnikom općine Nedjeljkom Lipanovićem, koji je nedugo nakon našeg razgovora smijenjen na sjednici općinske skupštine. On nam je rekao da općina postoji tek od 1997. godine i da je do tada bila u sastavu grada Korčule. Na odvajanje su se odlučili jer su se uvjerali da im se problemi nisu rješavali i da su bili zapostavljeni. Primjerice, tek su formiranjem općine započela prava arheološka istraživanja, a uz pomoć *Hrvatskih voda* započela je izgradnja vodoopskrbnog sustava (jer je količina vode nedovoljna) i gradnja kanalizacije. Inače još je prije izgrađen podmorski ispušt prema Mljetu dug 860 m i do 51 m dubine. Uz pomoć Centra za otoke uređena je lučica, a za vodoopskrbu su sami mještani izgradili mjesnu mrežu. Inače u vodoopskrbu Lumbarde uloženo je od 1997. godine 2,1 milijun, a za dovršenje cijelog sustava potrebno je uložiti još 4 milijuna kuna. U suradnji s Arhitektonskim fakultetom upravo se izrađuje prostorni plan općine.

Trenutno je najveći problem gradnja vodospreme i polaganje kabela te poboljšanje opskrbe električnom energijom. Za redovitiju opskrbu strujom potrebne su četiri trafostanice, a dvije su već izgrađene. Ukupno zaposlenih na području općine ima 316, pretežno u turizmu. Dva hotela i apartmansko naselje unatoč skupom održavanju relativno dobro posluju. Velik je problem što Lumbarda nikada nije imala vinariju i što je čuveno vino grk zapravo poluproizvod. Postoji zanimanje nekih lumbardskih iseljenika uključenih u proizvod-

nju vina da se taj problem pokuša riješiti jer s plasmanom ne bi trebalo biti nikakvih problema. Inače u Kaliforniji, Južnoafričkoj Republici i Australiji ima dvostruko više stanovnika podrijetlom iz Lumbarde nego u rodnom mjestu.

Općina Lumbarde je inače prema dogovoru otočkih jedinica lokalne samouprave određena da koordinira sve poslove oko određivanja i opremanja središnjega odlagališta komunalnog otpada. Županija mora odrediti makrolokaciju nakon studije koju će izraditi ZGO i IGH iz Zagreba. Lumbarde je izabrana jer je upravo na Kokojevici, jugozapadno od Lumbarde, smješteno neuređeno i slabo zaštićeno odlagalište koje je izvor brojnih požara.

Općina **Smokvica** je po broju stanovnika (1125) neznatno veća od Lumbarde, ali je najmanja po površini. Naselje se nalazi u unutrašnjosti središnjeg dijela otoka i udaljeno je 10 km od Blata na istoku. Smješteno je na padini brijega iznad plodnog polja. Gospodarska je osnova poljodjelstvo, posebno vinogradarstvo te maslinarstvo, voćarstvo i povrtlarstvo. U Smokvici postoji veliki vinarski podrum s punionicom vina (baš kao i u 4 km udaljenoj Čari) u

kojoj se pune autohtone sorte zaštićenih bijelih suhих vina - pošip i rukatac.

Velika neoromanička crkva Gospe Kandelore izgrađena je 1920. godine po nacrtima Otona Ivekovića na mjestu mnogo starije.

Jugozapadno od Smokvice smještena je uvala Brna s lučicom i to je još nepriznato naselje u koje se postupno Smokvica sve više preseljava. Uvala je razdijeljena u dva dijela poluotokom Mali Zaglav. Manja znatno plića Istruga ima ljekovitog blata za liječenje reumatskih bolesti. U većoj Brni je hotel i cijeli niz pansiona i kuća za odmor.

O sadašnjem stanju u općini Smokvica razgovarali smo s načelnikom Tončijem Kunjašićem. U općini je ukupno 353 zaposlenih, pretežno u hotelijerstvu, ali ih je 90 zaposleno u industriji, uglavnom u susjednom Blatu. Ipak Smokvica ima i 54 nezaposlena u dobi do 40 godina. Najveći je problem Smokvice nedostatak pitke vode. Iz Brne koja vodu dobiva iz blatskog *Vodovoda* polaže se cjevovod, koji bi se trebao produžiti prema Čari i Zavalatici. Upravo se dovršavaju vodospreme i očekivati da će Smokvica uskoro dobiti vodu. Centar za otoke financirao je izgrad-

nju poljskih i šumskih putova, djelomičan popravak obale u Brni te potpomogao pri izradi prostornog plana i studije održivog razvitka. Odlagalište otpada je neuređeno, a za odvodnju otpadnih voda Brne i Smokvice upravo se izrađuju projekti. Najveći je problem u plasmanu vina i velikim zalihama. Neriješen je problem financiranja berbe. Ona se financira komercijalnim zajmovima, a drugdje su za poljoprivredu takvi zajmovi beskametni. Ipak isplaćeno je 50% novca za prošlogodišnju berbu.

U blizini Smokvice, uz cestu prema Brni, trebala bi se graditi otočka zračna luka za manje zrakoplove. Radovi su započeli, a onda je sve stalo. Inače veći je dio zemljišta u privatnom vlasništvu, ali svi su spremni zemljište zamijeniti ili prodati.

Općina **Blato** je po površini najveća jedinica lokalne samouprave iza grada Korčule. Obuhvaća i velik dio otočke obale - na sjevernoj od uvale Sprtiška do uvale Babina i na južnoj od uvale Slatina do Vinačca, u ukupnoj dužini od 36,3 km s brojnim otočićima na sjeverozapadnoj strani otoka. Blatskoj općini koja ima 4107 stanovnika pripada čak trećina ukupne otočke površine (98,28 km²).

Pretpostavlja se da je Blato najstarije kontinuirano naselje na otoku. Smješteno je uz kraško polje i periodično jezero po kojem je dobilo i ime, a koje je isušeno tek početkom stoljeća. Raspoređeno je amfiteatralno na obroncima triju brežuljaka. Kroz sredinu se pruža zaravan Zlinje s velikim parkom i više od kilometra dugim drvoredom lipa. Na Zlinjama su u novije vrijeme izgrađene brojne javne zgrade poput škole, doma športova, hotela, banaka, trgovina, općine, doma zdravlja i dr.

U starom središtu, južno od Zlinja, na velikom popločenom trgu, smještena je trobrodna crkva Svih Svetih koja se spominje u ispravama u ranom srednjem vijeku, a kasnije je u više navrata pregrađivana. Sadašnji

Središte Smokvice

Panorama Blata

je izgled i zvonik dobila u vrijeme baroka. Slika u drvu *Svi Sveti* na glavnom oltaru rad je renesansnoga mletačkog slikara Girolama da Santacrocea. U crkvi je početkom 19. stoljeća sagrađena klasicistička kapela Sv. Vincence (blatske zaštitnice) sa sarkofagom sveteice koju je izradio poznati hvarski majstor Pavao Bertapele. Ispred crkve je na mjestu prijašnje izgrađena loža 1700. godine. Tu se na blagdan sv. Vincence (28. travnja) tradicionalno igra kumpanija, čije je istoimeno udruženje utemeljeno 1927. godine. Upravo je blatska kumpanija, koja je stručno i etnografski valorizirana, potaknula obnovu svih sličnih otočkih plesnih igara s mačevima.

U Blatu i oko Blata ima cijeli niz crkava i crkvice od kojih se među najstarije svrstavaju crkve Sv. Križa, Sv. Jerolima, Sv. Marije u Poju, Sv. Martina i Sv. Mihovila. Posebno je zanimljiva crkvice Sv. Kuzme i

Damjana u nedalekom Zablaću iz 11. stoljeća, u kojoj su pronađeni fragmenti starokršćanske crkve iz 5. ili 6. stoljeća. U Blatu ima mnogo starih kuća s popločenim dvorištima i sklopom gospodarskih zgrada. Ima

i nekoliko kaštela poput Arnerića (previđenog za smještaj zavičajnog muzeja), Vercotija i Petkovića. Blato je svojom skladnom urbanističkom cjelinom zadivilo mnoge putopisce još u 18. stoljeću. Ipak najpo-

Crkva Svih Svetih u Blatu

Oltar Sv. Vincence

hvalnije se o ljepotama Blata izrazio slavni Stjepan Radić nakon posjeta 1926. godine koji je u listu *Slobodni dom* ljepote Blata, uspoređujući ga sa Sarajevom i Mostarom, napisao: "To je biser, a ne blato". Najljepši se pogled na mjesto i okolicu pruža s ceste koja vodi na južnu obalu. Tu su slikovite uvale Gršćica, Karbuni i Prižba s hotelom i apartmanskim naseljem te brojnim privatnim panсионima i vilama. Uz obalu se nalazi skupina otoka s lijepim plažama, a na Velom Pržnjaku je nekoliko izgrađenih kuća. Na sjevernoj je obali slikovita Prigradica s brojnim starijim i novim zgradama te dugom kamenom obalom. U najudaljenijoj Babini nekada je djelovala i osnovna škola, a i sada tamo stalno živi nekoliko staraca. Uvala Bristva potpuno je preuređena za potrebe proizvodnje i ukraja brodске opreme tvrtke *Radež*.

Blato je nekada bilo najveće otočko naselje i najveće naselje na svim hrvatskim otocima koje je 1910. godine imalo 8862 stanovnika. Bilo je to u vrijeme vinske konjunktуре, kada je isušeno periodično jezero i iskrčena i vinovom lozom zasađena većina šumskih površina. Nakon Prvoga svjetskog rata, napada smr-

tonosne "španjole" i filoksere (trsova ušenca), koja je poharala vinarstvo, nastupilo je doba gladi i masovnog iseljavanja. Ostalo je zabilježeno da je u samo jednom danu, 21. travnja 1925. godine, iz Prigradice parobrodom u Južnu Ameriku otišlo 1200 Blaćana. U to je vrijeme baš u Blatu nastala Družba kćeri milosrđa trećega samostanskog reda sv. Franje, jedina autohtona hrvatska redovnička družba. Danas Družba ima 450 redovnica u Europi, Sjevernoj i Južnoj Americi s upravom u Rimu. Nedavno su posmrtni ostaci utemeljiteljice, koja je nakon zaređenja uzela ime Marija Propetog Isusa Petković, prebačeni iz Rima i pokopani u matičnom samostanu u Blatu. Pred odgovarajućim crkvenim organima u Rimu pokrenut je postupak za njezinu beatifikaciju. Inače Blaćani su se između dva rata najčešće iseljavali u Južnu Ameriku, a nakon Drugoga svjetskog rata u Australiju, pa ih danas u jednom predjelu Sydneya ima više nego u rodnom mjestu.

Prižba s otočićima, u daljini se vidi Lastovo

Blato je nekada bilo, i sada je, glavno gospodarsko središte otoka, s tim što je prije bilo glavno vinogradarsko, a danas je gospodarsko, zapravo industrijsko središte. Danas se u Blatu proizvede tek nešto više od

100 vagona vina (gotovo deset puta manje nego u najboljim danima) i 22 vagona maslinova ulja. Istodobno je u blatskim tvrtkama i javnim službama zaposleno 1264 radnika, gotovo svaki treći Blaćanin, od čega u tvrtki *Radež* 415, a u tekstilnoj tvrtki *Trikop* (koja upošljava pretežno žensku radnu snagu) 176 radnika. Ostali su zaposleni u manjim tvrtkama. Kao nezaposlene prijavljene su 203 osobe. U hotelskom i privatnom smještaju na svojoj širokoj obali Blato ima više od 1800 registriranih turističkih postelja.

Prvi naš sugovornik u Blatu bio je Rade Kaštopil, direktor *Vodovoda* d.o.o u Blatu, vodovoda koji opskrbljuje cijeli zapadni dio otoka. Taj vodovod pripada najvećim otočkim sustavima s vlastitim izvorištima, a s kapacitetom od 90 l/s drugi je otočki sustav iza Vranskog jezera na Cresu, koji ima 110 l/s, ali gdje se voda ne crpi iz podzemlja. Blatski je vodovod pušten u rad 15. listopada 1961. godine, a glavna su izvorišta smještena u nekadašnjem jezeru – Blats-

kom polju. Postoje četiri crpilišta od kojih je najveći Studenac. Računa se da je kapacitet između 70 i 80 l/s, iako je instalirani kapacitet crpki 88 7/s. Mjesečno se prosječno isporuči 40.000 m³, što daje godišnju proiz-

vodnju vode od 480.000 m³. Najveći je potrošač gospodarstvo, posebno turistički objekti, brodogradnja, prerada ribe i lječilišta koji potroše 50 posto ukupne količine. S crpenjem vode se u početku krenulo vrlo oprezno jer ni danas nije istražen cijeli fenomen i utvrđena količina vode u podzemnim bazenima, zapravo odvojenim špiljama. Samo se jednom (1985.) dogodilo da je bilo problema u opskrbi, ali ne u količinama već s porastom klorida. Međutim ove se godine, zbog suša i značajnog povećanja klorida, neko vrijeme voda nije preporučala za piće, iako se dovela i vodonoscima. Zbog dugotrajne suše i velike potrošnje prvi put u gotovo četrdesetogodišnjoj povijesti ovog vodovoda, rekao je direktor Kaštropil, pojavila se mogućnost ograničavanja potrošnje.

Inače istočni dio otoka opskrbljuje se iz Regionalnog vodovodnog sustava NPKL. Voda se dobiva iz izvorišta Prud smještenog u desnom zabalju Neretve sjeverozapadno od Metkovića. Čini se da ima određenih problema s kapacitetima na području Janjine i s podzemnim cjevovodom između kopna i Pelješca. Sustav nema ni uređaj za kondicioniranje vode, no to je problem koji muči i blatski *Vodovod*. Zapravo je izgradnja uređaja za pročišćavanje i dezinfekciju vode uz mjere zaštite slivnog područja jedan od uvjeta dugoročnog razvoja vodoopskrbe. Predviđa se i izgradnja sustava odvodnje fekalnih i oborinskih voda iz Blata radi zaštite slivnog područja, za što je izrađen idejni projekt. Nakon konačnog dovršetka Regionalnog vodovoda predviđa se međusobno spajanje dvaju sustava. U planu razvoja vodoopskrbnog sustava zapadnog dijela Korčule predviđa se još i obnova crpilišta, smanjivanje gubitaka, uvođenje telemetrijskog nadzora i napuštanje kloriranja kap po kap. Nedavno su završena dva velika objekta, vodosprema u Veloj Luci i novi cjevovod na sjevernoj obali između Prigradice i Naplovca.

Pogoni tvrtke *Radež*

Upravo je u izgradnji vodovod između Brne i Smokvice, a priprema se gradnja vodovoda između Gršćice i Karbuna na južnoj turističkoj blatskoj obali.

Načelnik blatske općine Branko Bačić, dipl. ing. geod., obasuo nas je brojnim podacima o stanju u gospodarstvu i o infrastrukturnim problemima. Najprije nas je izvijestio da je proizvođač brodske opreme *Radež*, koji je okosnica blatskoga gospodarstva, pošto mu je Vlada dionicama podmirila dugovanja velikih brodogradilišta, prošlu godinu poslovaio uspješno i s dobitkom. *Radež* je za taj uspjeh dobio godišnju županijsku gospodarsku nagradu. Ujedno ga s pravom svrstavaju među stabilnije tvrtke na području najjužnije hrvatske županije. Sasvim je drugi slučaj s *Trikopom*, inače jedinom sačuvanom tekstilnom tvornicom na našim otocima. Sada je ponešto smanjen broj režijskih radnika (zapravo radnica) i ima ih 176. Od početka ove godine počeli su poslovati vrlo dobro, smanjili su troškove, imaju mnogo posla, ponešto im je poboljšan strojni park, a pokušavaju plasirati i vlastite proizvodne programe. Njima je prošle godine jako naškodila intervencija NATO-a na Jugoslaviju,

jer je cijela Županija bila svrstana u zonu visokog rizika. Još je veće teškoće intervencija uzrokovala u turističkoj djelatnosti, pa je tvrtka koja se bavi turizmom i trgovinom došla u velike teškoće. Najteže je stanje u poljoprivredi. Zbog nekontroliranog uvoza jeftinijeg vina i ulja praktički je prepolovljena prodaja tih proizvoda, a visoke kamate (od 22 posto) za prošlogodišnju berbu dodatno su opteretile poslovanje tvrtke koja od poljoprivrednika otkupljuje tržne viškove. Poljoprivrednicima nije do danas ništa isplaćeno. Preko Županije i udruge vinara pokrenuli su akciju prema državnim organima da se konačno izjednače otočki poljoprivredni proizvodi s glavnim poljoprivrednim proizvodima sjevera Hrvatske. Zahtijevaju da se vino i ulje svrstaju u red strateških proizvoda u sustavu robnih rezervi te da ih prate odgovarajuće poticajne mjere. Za to će se boriti svim pravnim sredstvima, a ne isključuju i javne prosvjede.

Gospodarskoj stabilnosti u Blatu pridonosi i 114 manjih registriranih tvrtki sa 235 zaposlenih koji su dominantan trgovački i uslužni potencijal. Njih muči prometna izoliranost i visoki prijevozni troškovi, što poskupljuje cijenu proizvoda i uslu-

ga i smanjuje konkurentnost. Ujedno to povećava troškove otočkog stanovništva i smanjuje njihovu kupovnu moć. Stoga se očekuje, a to predviđa i Zakon o otocima, smanjivanje prijevoznih troškova, subencioniranje novih radnih mjesta i lakše dobivanje zajmova od Hrvatske banke za obnovu i razvoj.

Gradilište doma za umirovljenike

Sve su tvrtke u općini Blato privatizirane, bilo da su u vlasništvu malih dioničara, države, fizičkih ili pravnih osoba. U Blatu naime djeluje i jedna građevinska tvrtka – *Konstruktor-Hotina* sa 26 zaposlenih, koja je u vlasništvu splitskog *Konstruktora*. Privatiziran je i Dom zdravlja (zajednički za općine Blato i Vela Luka) pa su mnoge ambulante dane na uporabu odnosno u zakup djelatnicima. Nedavno je uz pomoć Ministarstva javnih radova, obnove i graditeljstva izgrađen pristupni put do plaže u Prižbi, iskopan rov za elektrifikaciju Vinačca i uređene prometnice na jugoistočnoj obali. Ujedno je vlastitim sredstvima omogućena elektroopskrba Gornje Potirne, a elektrificirani su još neki predjeli na sjevernoj obali, gdje su asfaltirani i dijelovi ceste. Uvedeni su i novi telefonski priključci do kuća na obali, a uskoro započinje vodopskrba Karbuna. Izrađen je i

prostorni plan općine te se uskoro očekuje javna rasprava (plan je izradio *Urbos* iz Splita). Navršila se i prva godina djelovanja poduzeća *Eko* d.o.o. koje obavlja komunalnu djelatnost i brine se o održavanju javnih i zelenih površina, čistoći, odvozu smeća, tržnici, groblju i ostalim komunalnim sadržajima.

Općina inače sufinancira programe predškolskog odgoja, pomaže školstvo, stipendira studente i brine se o kulturnim i športskim društvima te o kulturnim manifestacijama. Velik je problem rekonstrukcija krova školske zgrade za što računaju na sredstva iz državnog proračuna, a uz pomoć Ministarstva kulture uređena je knjižnica, a općina je kao suvlasnik nabavila i novu opremu za *Radio Blato*. Inače za iduću godinu planiraju postavljanje spomenika blatskom težaku u središtu mjesta, za što je izabrano rješenje kipara Izvora Oreba.

Konačno se nakon dugo godina u Blatu gradi Dom umirovljenika, koji se trebao početi graditi uoči Domovinskog rata. Radovi će stajati 15 milijuna kuna, novac osigurava Ministarstvo rada i socijalne skrbi, a dinamika radova ovisit će o mogućnostima državnog proračuna. Rado-

ve izvodi *Konstruktor* iz Splita, koji je prije nekoliko godina izvodio radove na sanaciji lukobrana u Prigradici. Općina je pripremila projekte izgradnje nautičkog centra Lučica-Prižba na krajnjem jugoistočnom dijelu općine u blizini otočića Otočac. Projekte je izradila tvrtka *Ordine degli architetti* iz Milana.

Razgovor s predsjednikom općine Blato završili smo konstatacijom da je apsolutni otočki prioritet rekonstrukcija ceste preko Pelješca te da su kao općina izuzetno zainteresirani za zajedničko otočko odlagalište otpada, budući da sadašnje nezaštićeno i neuređeno odlagalište u predjelu Sitnice (kojim se koristi općina Blato i Vela Luka) prijeti zagađivanjem vodocrpilišta i često uzrokuje požare. Ujedno podržavaju izgradnju zračne luke i vjeruju da će konačno početi noću voziti trajekti između Dominče i Orebića.

Uz grad Korčulu Blato je jedina jedinica lokalne samouprave koja u svom sastavu ima još jedno naselje – *Potirnu*, malo naselje nedaleko od mora na krajnjem jugozapadu općine sa 14 stanovnika u popisu iz 1991. godine (sada ih, kažu, ima 21). To je malo naselje uzrokovalo mnoge, ponekad i žučljive rasprave između općina Blato i Vela Luka. Naime nakon raspada nekadašnje općine Korčula, općina Vela Luka zahtijevala je i nije uspjela, da Potirna uđe u njezin sastav. Prijedlog je ponovno razmatran u Saboru 1997. godine, ali su zastupnici, čak protiv prijedloga Vlade, izglasali da Potirna ostane u sastavu općine Blato. To je pomalo uznemirilo duhove i ojačalo davne animozitete i trvenja, podgrijavane činjenicom da Vela Luka kao nekadašnja blatska izvozna luka sada ima više stanovnika od Blata. No iako to promatračima sa strane može zbog mediteranske žučljivosti izgledati drukčije, između Vele Luke i Blata nema stvarnih sukoba i dvije općine zajednički, ili u suradnji s drugim općinama na

Korčuli, rješavaju brojne međusobne probleme, a imaju i mnogo zajedničkih službi i ustanova. Osim praktički istog jezika povezuje ih i jedna neobična zanimljivost. Ni u Blatu ni u Veloj Luci nema naziva ulica, već sve ulice dobivaju nazive po brojevima (poput Prve ulice, Druge ulice i sl.), baš kao i u središnjem dijelu New Yorka. Ta mala neobičnost ima međutim i nekih određenih prednosti. Primjerice kod političkih promjena 1990. godine nije promijenjen naziv ni jedne ulice ni u Blatu ni u Veloj Luci.

Vela Luka smještena je na krajnjem zapadnom dijelu otoka u dnu velike i duboke uvale. Ima 4464 stanovnika i najveće je naselje na Korčuli, a iza Malog Lošinja najveće naselje na svim našim otocima. Leži na padini Spilinskog rata i blagom zaraćanku između njega i brda Humić. Okolni brežuljci uspješno štite Velu Luku od sjevernih i južnih vjetrova.

Pogled na Velu Luku

Gospodarska je osnova poljodjelstvo, posebno vinogradarstvo, maslinarstvo i voćarstvo, te ribarstvo, prerada ribe, brodogradnja i turizam. Priobalni pojas s otočićima (Proizd, Kamenjak, Ošjak i Gubeša) pogodan je za ribolov. Ima uređeno trajektno pristanište koje otok povezuje s Lastovom i Splitom.

U obnovljenom baroknom ljetnikovcu smještena je vrijedna arheološka zbirka nalaza iz mlađega kamenog doba pronađenih u Veloj špilji i na rimskim lokalitetima u blizini, te suvremenih slika, grafika i skulptura. Župna crkva Sv. Josipa klasicistička je građevina završena 1848. godine, a kapela Sv. Vincenca je iz 1589. godine. Jednobrodna crkva Sv. Ivana u predjelu Gradine je najstarija jer se spominje u 15. stoljeću, a ima zvonik na preslicu i presvođena je gotičkim svodom.

Obično se kaže da je Vela Luka najstarije i najmlađe naselje na otoku. Najstarije je po Veloj špilji, ali do početka 19. stoljeća praktički nije imalo nikakvo značenje. Danas je to važno turističko središte po ljepoti krajolika cijenjeno i izvan granica naše zemlje. Turistima su naročito atraktivni izleti po veloluškom zaljevu, posebno do otoka Ošnjaka i Proizda. U uvali Kale su naslage

znato te se često svrstava u najraspjevanije hrvatsko mjesto uopće.

Sreten Žuvela, načelnik općine Vela Luka na samom nam je početku razgovora rekao da se broj stanovnika Vele Luke nije smanjio, nego se od prijašnjeg popisa i povećao. Uostalom i prije na porast stanovništva nije utjecao samo prirodni priraštaj, već dolasci cijelih obitelji s otoka, ali i s kopna, u potrazi za poslom. Veloluško je gospodarstvo vrlo raznorodno i razvijeno, a uspjelo je zadržati broj zaposlenih. Najveća tvrtka je brodogradilište *Greben* s tristotinjak zaposlenih i sa 10 milijuna dolara godišnjeg prometa. Jedini u Hrvatskoj proizvode čamce za spašavanje, a usvojili su i tehnologiju stakloplastike te su među nekoliko brodogradilišta u svijetu koja proizvode sve vrste čamaca za spašavanje i raznovrsnu brodsku opremu. Veći dio svoje proizvodnje izvoze, a imaju i kvalitetnu strukturu zaposlenih. Ali nisu privatizirani jer je više od 60 posto u državnom vlasništvu, a preostalo su mali dioničari. Zbog neriješenog statusa, povećanih troškova te izostajanja potpore i razumijevanja prijeti im stečaj. Doduše s preustrojom jer za kupnju ovog brodogradilišta ima interesenata. Dojam je da se o budućnosti *Grebe* ipak ne brine dovoljno, jer, dodao je veloluški načelnik, *Greben* i *Radež* više znače za Velu Luku i Blato nego splitsko brodogradilište za grad Split.

Tvornica za preradu ribe *Jadranka*, koja se nakon privatizacije zove *Jadranka 1892 d.d.*, ima više od 120 uposlenih, pretežno radnica, ali uz nju je vezano i pedesetak ribara. Tvornicu prate teškoće zbog nedostatka plave ribe, zastarjele tehnologije, teških uvjeta rada, neredovitih plaća i fluktuacije radne snage. Poslovodstvo tvornice nabavilo je dva velika broda, tzv. lebdeće kočice u paru, za lov plave ribe u sjevernom Jadranu. Veliki problemi prate turističko poduzeće *Hum* koje ima 5

Brodogradlište Greben

hotela. To je poduzeće potpuno privatizirano, a kupilo ga je u gtvini nekoliko poduzetnika hrvatskog podrijetla (od kojih su dva Velolučana) iz Južne Afrike. Kupili su tvrtku s teškoćama i u dugovima, a nije bilo turizma pa su otpustili većinu radnika. Zadržali su ih samo pedesetak, i to na određeno vrijeme, a prije ih je bilo zaposleno 150. No kako je turizam turistička budućnost Vele Luke, treba vjerovati da će se to popraviti, a veće zapošljavanje omogućilo bi produženje turističke sezone.

tvornice *Neptun* u Komiži, a posluje samostalno u sastavu jednog riječkog kombinata. Druga je *Elra*, za proizvodnju elektronske opreme, zapravo dvotarifnih i trotarifnih brojila po licenci *Siemensa*. Upravo takvi mali pogoni imaju veliku perspektivu.

Postoje još i neka manja poduzeća - *Vranac* s petnaestak zaposlenih bavi se građevinarstvom, a poljoprivredna zadruga *Lučica*, s desetak zaposlenih, bavi se otkupom poljoprivrednih viškova. Masovno se na iskrče-

Tvornica za preradu ribe *Jadranka* 1892. d.d.

Od ostalih uspješno posluju dvije manje tvornice s četrdesetak zaposlenih. To je *Tvornica limene ambalaže*, koja opskrbljuje sve tvornice ribe na Jadranu i većinski je vlasnik

nim padinama proizvodi maslinovo ulje, prošle je godine proizvedeno 35 vagona maslinova ulja. To je golemi potencijal i svima zanimljiv dodatni prihod. Maslinarstvom se

gotovo svi bave, a postoji velik interes za sadnju novih sadnica.

Velika je blagodat Vele Luke bolnica *Kalos* sa 160 zaposlenih raznovrsnih profila koja radi cijele godine. Ima i stacionar s gotovo 300 postelja. Bolnicu očekuje obnova nakon koje će vjerojatno zaposliti još radnika. Na zapadnom je dijelu otoka Dom zdravlja s petnaestak liječnika i dvadesetak ostalog medicinskog osoblja. Postoji još osnovna i srednja škola, a priželjkuju i otvaranje niže muzičke škole, za što zaista postoji zanimanje.

Značajan je problem 250 nezaposlenih, posebno onih mladih. U sadašnjim teškoćama novi vlasnici nemaju puno razumijevanja za otvaranje novih radnih mjesta. Ribarstvom, nekad tradicionalnom veloluškom djelatnošću, bavi se tek nekoliko družina i to uglavnom na kvalitetniju ribu.

Najteži su problemi Vele Luke, nastavio je načelnik Žuvela, u neodgovarajućoj komunalnoj infrastrukturi. To je mlado mjesto koje se snažnije počelo razvijati u drugoj polovici 19. stoljeća, ali nagli razvoj nije pratio odgovarajući razvoj komunalne infrastrukture. Uopće ne postoji riješen sustav odvodnje otpadnih voda, već se sve vode izlijevaju u luku. Kako je riječ o 6 nautičkih milja dubokom zaljevu sa slabom cirkulacijom to već postaje ekološki problem. Izrađen je stoga u suradnji s *Hrvatskim vodama* projekt odvodnje i to je jedan od 5 kapitalnih županijskih infrastrukturnih projekata. Predviđen je sustav crpnih stanica koji vodu crpi na određenu visinu i odvodi kroz hidrotehnički tunel i dalje gravitacijom u Korčulanski kanal s ispustom od 500 m. Dokumentacija je kompletirana, otkupljen teren i dobivena građevinska dozvola i uskoro se počinje s izgradnjom. Voda je preko crpilišta u Blatskom polju zadovoljavajuće riješena iako bi zbog sigurnosti bilo nužno spajanje s regionalnim vodovodom iz

Neretve. Doduše valja poboljšati opskrbu sjeverozapadnog dijela općine. Struja je zadovoljavajuće riješena, a najveći je problem Vele Luke izgradnja sjeverne obilaznice jer sada sav promet teče preko obale. Tom bi se cestom odvodio promet prema hotelima pa bi se izbjegle velike ljetne gužve koje dodatno pojačava trajektni promet. Cesta je uglavnom probijena, preostaje još proširenje i asfaltiranje. Htjeli bi

sadašnju benzinsku crpku preseliti bliže trajektnom pristaništu, urediti putničku luku s međunarodnim graničnim prijelazom te izgraditi marinu u prostoru starog kupališta. U Veloj Luci ima 4 km obale, od čega je 1,5 km tvrdo građene, a preostalo je građeno u suhozidu. Za uređenje obale napravljen je projekt ali za to sada nema novca.

Zaključujući razgovor s predsjednikom općine Vela Luka razgovarali

smo o najvažnijim otočkim problemima. Trebalo bi, smatra naš sugovornik, odvojiti putnički od teretnog prometa, a brodovi i trajekti bi morali voziti više puta svakodnevno. Također nužno je rekonstruirati cestu preko Pelješca, izgraditi aerodrom te suvremeno i sigurno otočko odlagalište otpada.

Branko Nadilo